

Muz., 2022(63): 106-111
Rocznik, eISSN 2391-4815

data przyjęcia – 06.2022
data recenzji – 06.2022
data akceptacji – 06.2022
DOI: 10.5604/01.3001.0015.9502

ODPOWIEDZIALNOŚĆ ZA PRZESZŁOŚĆ? ŁUPY WOJENNE NA SZWEDZKICH EKSPOZYCJACH MUZEALNYCH

RESPONSIBILITY FOR THE PAST? SPOILS OF WAR IN SWEDISH MUSEUM DISPLAYS

Katarzyna Wagner

Wydział Historii Uniwersytetu Warszawskiego
ORCID 0000-0002-5454-6151

Abstract: The paper's goal is to attempt to show what narrative Swedish museums conduct on spoils of war and trophies which are in their collections, how this strategy was worked out, and how to understand the responsibility *versus* the visitor watching such objects. Materials from a symposium and a conference held in Stockholm in 2008 have been analysed, and so have current texts (labels, curatorial texts,

entries in online catalogues). Swedish museum curators have considered their responsibility to be proper preservation, studying, conserving, displaying those objects, making them available to the public (exhibitions, online bases), thus the basic museum activity has turned into a synonym of modern responsibility. The key activity which enabled the working out of this joint policy is to be found in detailed provenance studies.

Keywords: spoils of war, trophies, Swedish museums, Swedish 'Deluge', collection provenance.

Dyskusja o odpowiedzialności muzeów w kontekście globalnych problemów trwa od lat i przynosi różne efekty. Znalazła też swoje miejsce w czasie rozmów toczonych na forum ICOM, tj. podczas uchwalania rezolucji, np. o zmianach klimatycznych (2016). Wśród tematów globalnych powracają te związane z m.in. „dekolonizacją” zbiorów, eksponowaniem łupów wojennych oraz odpowiedzialnością muzeów w tych zakresach¹. Problem łupów pojawia się także w dyskusji w Polsce, zazwyczaj w formie pytania o zasadność ewentualnych roszczeń tego kraju do Szwecji w związku z zagrabionymi w połowie XVII w. przedmiotami.

Główny cel artykułu stanowi próba odpowiedzi na pytanie, w jaki sposób szwedzkie muzea prowadzą narrację w stosunku do łupów wojennych i trofeów, które znajdują się w ich zbiorach? Jakie działania są w tym kontekście traktowane jako odpowiedzialne? Czy spoczywa na muzealnikach jakikolwiek *obowiązek moralny lub prawny odpowiadania za (...) czyjeś czyny*², skoro grabieże miały miejsce przeszło 360 lat temu?

Artykuł został podzielony na dwie części. W pierwszej krótko nakreślono zasady prowadzenia wojny, obowiązujące w połowie XVII w., w drugiej zaś wypracowany przez szwedzkich muzealników sposób komunikacji o tym odcinku tzw. trudnego dziedzictwa. W ostatniej części, która zastępuje zakończenie, nawiążę do polskich doświadczeń muzealnych związanych z łupami wojennymi i trofeami.

Podstawą analizy będą przedmioty zrabowane przez wojska szwedzkie z terytorium Rzeczypospolitej Obojga Narodów w czasie „potopu” oraz łupy wojenne i trofea pochodzące z epoki przedprzemysłowej, przechowywane w wybranych polskich jednostkach. Do poprowadzenia narracji zastosowano podstawową metodę historyczną, tj. opisową.

Kontekst

Prawo międzynarodowe w kształcie, który znamy dzisiaj, to rezultat porozumień zawartych po zakończeniu II wojny światowej. We wcześniejszych epokach opierano się na pismach filozofów i prawników. Jednym z nich był Hugo Grotius (1583–1645), dyplomata, doradca Ludwika XIII, a następnie reprezentant szwedzkiego dworu królowej Krystyny w Paryżu. Praca *De iure belli ac pacis* uplasowała go wśród *ojców nauki prawa międzynarodowego*³. W trzech księgach autor analizuje sposoby i narzędzia toczenia wojny, wprowadza pojęcie m.in. wojny sprawiedliwej itd. Porusza też kwestię rabunków. Podstawę jego rozważań stanowi prawo naturalne, powołuje się m.in. na Biblię oraz autorów starożytnych i średniowiecznych. Kluczowe jest u niego stwierdzenie, że *wojnę (...) wolno podejmować tylko wówczas, gdy jest ona sprawiedliwa (...) wojna nabiera zatem charakteru swoistej procedury dochodzenia swoich praw*⁴. Zgadza się tu np. z Ciceronem, św. Augustynem czy św. Tomaszem z Akwinu. (...) *prawo narodów⁵ wprowadziło określoną formę wojen i że forma ta, gdy się ją w wojnach zachowuje, pociąga za sobą na mocy prawa narodów szczególne skutki. Stąd bierze początek rozróżnienie, którym będziemy się posługiwać poniżej między wojną formalną (bellum solenne) według prawa narodów, która nazywana jest wojną sprawiedliwą, to znaczy pełną, a wojną nieformalną (bellum non solenne) (...). Wojen drugiego rodzaju, chociaż mają słuszną przyczynę, prawo narodów nie popiera, ale też nie stawia im przeszkód...*⁶

Wojną sprawiedliwą była wojna obronna lub taka, której celem stanowiło odzyskanie bezprawnie zagrabionych terytoriów; musiała zostać także zaaprobowana i wypowiedziana przez władzę, legitymizowała ponadto grabieże⁷. Karol X Gustaw, bazując na koncepcji wojny w obliczu grotiusowej „wyższej konieczności”, przekonał szwedzki parlament (1654/1655), że Rzeczpospolita, która w tym samym czasie była zaangażowana w wojnę z Rosją, planowała wypowiedzenie wojny Szwecji. Takie postawienie sprawy jednoznacznie nadało wojnie – przynajmniej z perspektywy Riksdagu i armii – status sprawiedliwej, a co za tym idzie, dawało także możliwość prowadzenia grabieży⁸. W związku z brakiem środków szwedzki monarcha zaciągnął pożyczki u magnatów i szlachty, a brakujące fundusze miały zostać uzupełnione poborami nadzwyczajnych podatków (kontrybucji) na zajmowanym terytorium, a więc wojna winna wyżywić się sama⁹.

Koncepcja prowadzenia wojny na kredyt była kusząca dla Karola X Gustawa, lecz niosła ze sobą ryzyko – po jej zakończeniu pożyczki należało zwrócić. Jedną z metod stanowiło rozdzielanie łupów wojennych, m.in. dlatego w czasie „potopu” ich pozyskiwanie było zorganizowane centralnie. Wojska szwedzkie rabowały w sposób świadomy i zaplanowany, a zdobyte w ten sposób rzeczy – kosztowności, przedmioty codziennego użytku, księgozbiory i archiwa czy broń – traktowano zarówno jako wynagrodzenie, jak i wzbogacanie kultury Szwecji¹⁰.

Szwedzkie muzea

Zrabowane w Rzeczypospolitej obiekty trafiły do Warszawy, która w czasie „potopu” pełniła funkcję miejsca przeładowywania łupów, była więc swoistym „magazynem centralnym”. Następnie obiekty transportowano Wisłą do Torunia, Elbląga, Pilawy (ob. Bałtyjska), aż na Zamek Królewski w Sztokholmie¹¹. Militaria – zarówno łupy, jak i trofea zdobyte na polu walki – umieszczano w królewskiej zbrojowni, gdzie w większości są przechowywane do dzisiaj, dzieła sztuki, księgozbiory i archiwalia zaś w królewskiej rezydencji, gdzie je rozdzielano – część przekazywano do bibliotek uniwersyteckich, inne dostawały osoby fizyczne¹².

Do początku XXI w. szwedzcy muzealnicy nie mieli wypracowanego jednego sposobu komunikacji o łupach wojennych ze swoich kolekcji. Sprawa ta dotyczy nie tylko obiektów pochodzących z Rzeczypospolitej, lecz także z Niemiec czy Danii. W 2008 r. Zbrojownia Królewska (*Livruskammaren*)¹³ zorganizowała wystawę, seminarium i międzynarodowe sympozjum stanowiące podsumowanie kilkuletniego projektu poświęconego łupom wojennym i trofeom w muzeach, bibliotekach i archiwach¹⁴. 50 uczestników z 11 krajów europejskich poruszało tematy odpowiedzialności instytucji za dziedzictwo o tej trudnej proveniencji¹⁵, zastanawiano się, w jaki sposób opowiadać o zdobycach wojennych jako o muzealiach, a także próbowano nakreślić kierunki przyszłych badań.

W seminarium uczestniczyła m.in. prof. Bénédicte Savoy z Technische Universität Berlin, specjalistka od transferów sztuki w Europie XVIII i XIX w., dziejów kolekcji oraz zagrabionych dzieł sztuki. W swoim wystąpieniu zwróciła uwagę, że łupy wojenne mogą być analizowane z różnych perspektyw, np. prawnej, ruchu obiektów i zmian ich proveniencji czy historii gustu epoki. Muzeum zaś potraktowała jako miejsce,

w którym rzeczy zyskują legitymizację. Wyodrębniła trzy obszary zainteresowań muzealników:

1. *The iconography. How is the war-booty displayed and what part does the museum play in this?*
2. *Museum practice. Why does museum activity legitimize the victor's annexation practice?*
3. *Rhetoric. How was the museum described, in words and pictures, in connection with the debate on war-booty*¹⁶.

Zarówno tekst prof. Savoy, jak i toczące się obrady pośkutkowały wypracowaniem wspólnych rekomendacji dla szwedzkich instytucji kultury, kierowanych także do uczestników międzynarodowego sympozjum. Kluczowe było tam podkreślenie odpowiedzialności muzeów, archiwów i bibliotek. W tym wypadku odpowiedzialność rozumiano jako właściwe przechowywanie, opracowywanie, konserwowanie i eksponowanie łupów wojennych i trofeów oraz zapewnienie dostępu do nich – zarówno do oryginałów, jak i ich wizerunków (bazy *on-line*). Obiekty te potraktowano jako część wspólnego dziedzictwa administrowanego przez aktualnych posiadaczy¹⁷. Uznano także, że konieczne jest pokazanie kontekstu i realiów epok przeszłych, nie tylko w muzeach historycznych, ale też – w ograniczonym zakresie – w muzeach sztuki. Pozostawienie informacji o zrabowanym przedmiocie wywołuje niezrozumienie zwiedzającego, dopiero szerszy kontekst pozwala mu na właściwe poznanie przeszłości i dziejów samej kolekcji. Takie podejście ściśle wiąże się z filozofią Freemana Tildena, amerykańskiego badacza dziedzictwa naturalnego i kulturowego¹⁸. Autor mówi właściwie to, co wypracowali szwedzcy muzealnicy: *Samo podanie informacji nie jest interpretacją. Interpretacja to ujawnianie znaczeń ukrytych pod informacją. Choć interpretacja zawsze zawiera element informacji to są to dwie całkiem odrębne kategorie oraz Interpretacja powinna mieć na celu przekazanie wizji całości, a nie tylko części. Jej adresatem powinien być człowiek w całej swojej złożoności*¹⁹.

Muzea prezentujące łupy wojenne i trofea muszą więc opowiadać historie, lecz mogą to robić na różnych płaszczyznach, np. poprzez lakoniczny podpis pod obiektem (rozwinęty w tekście kuratorskim), nagranie w audioprzewodniku, katalog wystawy czy notatkę uzupełniającą w bazie *on-line*. Zasada ta została wdrożona w wielu szwedzkich muzeach. Odwiedzając ekspozycje, np. Muzeum Narodowego w Sztokholmie czy Zbrojowni Królewskiej, w warstwie tekstowej wystawy zostaniemy poinformowani o proveniencji obiektów, w tekstach uzupełniających zaś pojawi się ich szerszy kontekst. Co więcej, udostępniono użytkownikom dodatkową funkcjonalność w bazach *on-line*, polegającą na możliwości wyszukiwania obiektów przez słowa kluczowe, w tym wypadku np. łupy wojenne (*kriigsbyte*)²⁰.

Dlaczego zdecydowano się na takie rozwiązanie? Szczerość i klarowność przekazu stanowią – zdaniem uczestników seminarium – naszą muzealną odpowiedzialność,

a ponosimy ją, by odwiedzający mogli czerpać *wolną radość z podziwiania obiektów*²¹. Ponadto działania te wpisują się w politykę „historii rzeczy” i powrotu do nich²², która opiera się na szczegółowo przebadanej i opracowywanej proveniencji obiektów. To kluczowe działania, na które od wielu lat kładzie się nacisk w szwedzkich, ale też i innych zagranicznych muzeach.

Zamiast zakończenia

Wypracowany przez szwedzkich muzealników sposób komunikacji o łupach wojennych, opierający się na zasadach interpretacji dziedzictwa, daje możliwość prowadzenia klarownej polityki komunikacyjnej muzeów, także w kontekście dziejów kolekcji. To istotne, zwłaszcza w czasach mediów społecznych i tworzenia wieloletnich strategii komunikacyjnych i promocyjnych instytucji. Kluczowym elementem, który umożliwił transparentność, były i są działania zmierzające do opracowywania zbiorów i szczegółowego przebadania ich proveniencji.

W polskich muzeach także znajdują się łupy wojenne i/lub trofea, co nie stanowi powodu do wstydu, lecz pokazuje, że byliśmy i jesteśmy częścią dziejów Europy. Wawelskie orientalia, przywiezione przez Jana III Sobieskiego po odsieczy wiedeńskiej, czy pojedyncze obiekty ze zbiorów Muzeum Wojska Polskiego (MWP) w Warszawie²³ to tylko przykłady. Szczegółowo prowadzonymi badaniami proveniencyjnymi może pochwalić się MWP, w którego zbiorach znajduje się np. armata Radziwiłłowska. Została odlana w 1638 r., w czasie przebudowy Birż i równolegle prowadzonej reformy artylerii, następnie zrabowana przez Szwedów w czasie wielkiej wojny północnej (po 25 września 1704 r.) i po zdobyciu przez Rosjan przewieziona do Petersburga. Do MWP działo trafiło dopiero 17 marca 1963 r.²⁴

Przykładów polskich muzeów, w których zbiorach są przechowywane łupy wojenne, można wskazać znacznie więcej. Nie wypracowano jednak wspólnego przekazu w kwestii tych obiektów. Wynika to z kilku problemów, a najbardziej niepokojący to przede wszystkim opóźnienia w opracowywaniu zbiorów oraz niewykorzystanie szansy na prowadzenie badań proveniencyjnych lub też traktowanie ich jako nieistotnego dodatku do bieżącej działalności. Bez pogłębionej wiedzy o naszych kolekcjach nie może być mowy o wypracowaniu działań komunikacyjnych, dla których wspomniane badania stanowią podstawę.

Artykuł 2 obowiązującej Ustawy o muzeach w pkt 2 mówi o tym, że celem muzeum jest *katalogowanie i naukowe opracowywanie zgromadzonych zbiorów*, organizacja wystaw zaś to dopiero pkt 5, podczas gdy działalność edukacyjna – pkt 7. Postuluję, abyśmy ponownie „zwrócili się ku rzeczom”, a konkretnie, byśmy potraktowali opracowywanie zbiorów jako działania priorytetowe, gdyż jest to wyraz naszej odpowiedzialności za wspólne dziedzictwo. Tylko dzięki opracowaniu kolekcji i przebadaniu proveniencji obiektów uzyskamy pełny obraz i zrozumienie naszych instytucji.

Streszczenie: Celem artykułu jest próba pokazania, w jaki sposób szwedzkie muzea prowadzą narrację o łupach wojennych i trofeach, znajdujących się w ich zbiorach, a także jak ta strategia została wypracowana oraz jak należy rozumieć odpowiedzialność w stosunku do widza oglądającego te obiekty. Przeanalizowano materiały z sesji i sympozjum, odbywających się w Sztokholmie w 2008 r., oraz aktualne grupy tekstów (metryczki, teksty kuratorskie,

wpisy w katalogach *on-line*). Szwedzcy muzealnicy za odpowiedzialność uznali właściwe przechowywanie, opracowywanie, konserwowanie i eksponowanie tych obiektów oraz zapewnienie dostępu do nich (wystawy, bazy *on-line*), a więc podstawowa działalność muzeów stała się synonimem nowoczesnej odpowiedzialności. Kluczowymi działaniami, które umożliwiły wypracowanie tej wspólnej polityki, były szczególnie prowadzone badania proveniencyjne.

Słowa kluczowe: łupy wojenne, trofea, szwedzkie muzea, „potop” szwedzki, proveniencja zbiorów.

Przypisy

- ¹ Jednym z bardziej medialnych przykładów była rekomendacja holenderskiej Rady ds. Kultury (2021), dotycząca zwrotu obiektów muzealnych, które zostały wywiezione z niderlandzkich kolonii między XVII w. a pierwszą połową XIX w., ich pierwotnym właścicielom. Temat szeroko komentowano. Zob. np.: *Dutch museums vow to return art looted by colonialists*, <https://www.theguardian.com/world/2020/oct/08/dutch-museums-vow-to-return-art-looted-by-colonialists> [dostęp: 25.05.2022].
- ² *Odpowiedzialność – (1) obowiązek moralny lub prawny odpowiadania za swoje lub czyjeś czyny; (2) przyjęcie na siebie obowiązku zadbania o kogoś lub o coś*. *Słownik Języka Polskiego*, <https://sjp.pwn.pl/sjp/;2493511> [dostęp: 25.05.2022].
- ³ H. Grotius, *Trzy księgi o prawie wojny i pokoju w których znajdują wyjaśnienie prawo natury i prawo narodów a także główne zasady prawa publicznego*, wstęp i oprac. R. Bierzanek, Warszawa 1957. Pierwsza edycja ukazała się w 1625 r. w Paryżu, gdzie przebywał Grotius. Por. J. Miller, *Hugo Grotius*, w: *The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Spring 2021 Edition)*, E.N. Zalta (red.), <https://plato.stanford.edu/archives/spr2021/entries/grotius/> [dostęp: 25.05.2022].
- ⁴ H. Grotius, *op. cit.*, s. 22.
- ⁵ Utożsamiane przez Grotiusa z prawem naturalnym. Zob. *ibidem*, t. 1, s. 109.
- ⁶ *ibidem*, s. 110.
- ⁷ Grotius prezentuje koncepcję rzymskiej *bellum iustum*, koncentrując się na przykładach z Biblii i prawa rzymskiego. Por. H. Hartung, „*Praeda bellica in bellumustum?*” *The legal development of war-booty from the 16th century to date: a chance of bettering museum practice?*, w: *War-Booty. A Common European Cultural Heritage*, S. Nestor (red.), Stockholm 2009, s. 26; E. Norberg, *Krigets lön*, „*Livrustkammaren. Journal of the Royal Armoury*” 2007-2008, s. 70-72.
- ⁸ Na Grotiusie wzorowali się kolejni prawnicy i badacze problemu w epoce nowożytnej, m.in. Emer de Vattel (1714-1767), który w wydanej po raz pierwszy w 1758 r. pracy odniósł się do warunków i możliwości prowadzenia rabunków. Zob. np.: E. de Vattel, *The Law of Nations; or, Principles of the Law of Nature*, Philadelphia 1844.
- ⁹ H. Landberg, *Krig på kredit. Svensk rustningsfinansiering våren 1655*, w: *Carl X Gustaf inför polska kriget. Kungamakt och statsfinanser 1655*, A. Ståde (red.), Stockholm 1969, s. 119-123.
- ¹⁰ K. Wagner, *Szwedzkie zdobycze w Rzeczypospolitej. Zarys problematyki*, w: „*W hetmańskim trudzie*”. *Księga Pamiątkowa ku czci Profesora Jana Wimmera*, Z. Hundert, M. Wagner (red.), Oświęcim 2017, s. 124.
- ¹¹ Istniały także alternatywne trasy, np. lądowa do Szczecina, a stamtąd do Szwecji, lecz wspomniana w tekście należała do najpopularniejszych i najczęściej wykorzystywanych; uchodziła także za najbezpieczniejszą. *ibidem*, s. 126.
- ¹² Przykład szwedzkiego generała Magnusa Stenbocka, z okresu wielkiej wojny północnej, który wysyłał część zrabowanych przedmiotów do swojej żony, pokazuje, iż doceniał on przede wszystkim ich wartość materialną i szczegółowo określał w swoich listach, które przedmioty należy zachować, a które można przekazać na złom do sztokholmskiej mennicy. Zob. *Magnus Stenbock och Eva Oxenstierna. En brevväxling*, t. 1, nr 291, C.M. Stenbock (red.), Stockholm 1913, s. 202.
- ¹³ *Krigsbyte. War-booty*, „*Livrustkammaren. Journal of the Royal Armoury*” 2007-2008.
- ¹⁴ M. Hagberg, *War-Booty: a Common European Cultural Heritage*, w: *War-Booty...*, s. 7.
- ¹⁵ Przedmiotem dyskusji były obiekty od średniowiecznych (piętnastowieczne konflikty) po XIX w.
- ¹⁶ B. Savoy, *Looting of Art: the Museum as a Place of Legitimation*, w: *War-Booty...*, s. 11.
- ¹⁷ *War-Booty...*, s. 9.
- ¹⁸ F. Tilden, *Interpretacja dziedzictwa*, A. Wilga (tłum.), Poznań-Warszawa 2019.
- ¹⁹ *ibidem*, s. 44. Ta sama myśl przewija się także w polskiej literaturze. Przykładowo: *Od samego początku do otwarcia muzeum potrzebny był klucz językowy. Muzeum powstało dzięki relacji „słowa” i „percepcji zmysłowej” (obrazu, dźwięku, zapachu, dotyku)*. *Dzisiaj często stosuje się określenie „muzeum narracyjne”, ale w istocie opowiadanie, narracja, interpretacja słowna była od czasów starożytnych nierozłączna z pojęciem musaeum*. D. Folga-Januszewska, *Dylematy etyczne w muzeach, czyli o prawdach*, w: *Muzeum etyczne. Księga dedykowana Profesorowi Stanisławowi Waltosowi w 85. rocznicę urodzin*, D. Folga-Januszewska (red.), Kraków 2017, s. 47.
- ²⁰ Na ekspozycji Muzeum Narodowego w Sztokholmie prezentowane są popiersia Jana II Kazimierza i Ludwika Marii Gonzagi, zrabowane w czasie „potopu” szwedzkiego z Pałacu Kazimierzowskiego (Villa Regia). W katalogu *on-line*, podobnie jak w metryczkach obiektów, znajduje się informacja o ich proveniencji. Zob. Giovanni Francesco Rossi, *Popiersie Ludwika Marii*, marmur, ok. 1651, 122 x 34 cm, zbiory Muzeum Narodowego w Sztokholmie, nr inw. NMGrh 2430, <http://collection.nationalmuseum.se/eMP/eMuseumPlus?service=ExternalInterface&module=collection&objectId=39497&viewType=detailView> [dostęp: 29.05.2022]; Giovanni Francesco Rossi, *Popiersie Jana II Kazimierza*, marmur, ok. 1651, 121,5 x 34 cm, zbiory Muzeum Narodowego w Sztokholmie, nr inw. NMGrh 2429, <http://collection.nationalmuseum.se/eMP/eMuseumPlus?service=ExternalInterface&module=collection&objectId=>

39496&viewType=detailView [dostęp: 29.05.2022]. Podobny zabieg stosuje Zbrojownia Królewska, która w e-katalogu podaje ogólną informację, że dany przedmiot jest łupem, następnie zaś w rozbudowanej formie informuje o kontekście zdarzeń. Zob. <http://emuseumplus.lsh.se/eMuseumPlus?service=ExternalInterface&module=collection&objectId=56957&viewType=detailView> [dostęp: 29.05.2022].

²¹ B. Savoy, *op. cit.*, s. 16.

²² Zob. np.: B. Olsen, *W obronie rzeczy. Archeologia i ontologia przedmiotów*, B. Shallcross (tłum.), Warszawa 2013; *The Social Life of Things. Commodities in Cultural Perspective*, A. Appadurai (red.), New York 2017; F. Trentmann, *Empire of Things. How We Became a World of Consumers, from the 15th Century to the 21st*, London 2017; D. Sudjic, *Język rzeczy. Dizajn i luksus, moda i sztuka. W jaki sposób przedmioty nas uwodzą?*, A. Puchejda (tłum.), Kraków 2013.

²³ Kornet jazdy szwedzkiej, zdobyty w czasie „potopu”, znajduje się w zbiorach MWP (MWP 664), drugi, z monogramem Karola X Gustawa, jest przechowywany na Wawelu, zaś szarfę dowódczą tego samego króla można odnaleźć w zbiorach wilanowskich. W MWP znajduje się też m.in. kindżał kozacki (MWP 30111) z początku XIX w., zdobyty w bitwie pod Ostrołęką (1831).

²⁴ Pragnę podziękować Panu Jarosławowi Godlewskiemu za udostępnienie informacji o przedmiotach znajdujących się w kolekcji Muzeum Wojska Polskiego.

Bibliografia

Dutch museums vow to return art looted by colonialists, <https://www.theguardian.com/world/2020/oct/08/dutch-museums-vow-to-return-art-looted-by-colonialists> [dostęp: 25.05.2022].

Folga-Januszewska Dorota, *Dylematy etyczne w muzeach, czyli o prawdach*, w: *Muzeum etyczne. Księga dedykowana Profesorowi Stanisławowi Waltosowi w 85. rocznicę urodzin*, Dorota Folga-Januszewska (red.), Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych „Universitas”, Kraków 2017, s. 31-53.

Grotius Hugo, *Trzy księgi o prawie wojny i pokoju w których znajdują wyjaśnienie prawo natury i prawo narodów a także główne zasady prawa publicznego*, Remigiusz Bierzanek (wstęp i oprac.), Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1957.

Hagberg Magnus, *War-Booty: a Common European Cultural Heritage*, w: *War-Booty. A Common European Cultural Heritage*, Sofia Nestor (red.), Livrustkammaren, Stockholm 2009, s. 7-8.

Hartung Hannes, *„Praeda bellica in bellum justum?” The legal development of war-booty from the 16th century to date: a chance of bettering museum practice?*, w: *War-Booty. A Common European Cultural Heritage*, Sofia Nestor (red.), Livrustkammaren, Stockholm 2009, s. 25-35.

Krigsbyte. *War-booty*, „Livrustkammaren. Journal of the Royal Armoury” 2007-2008.

Landberg Hans, *Krig på kredit. Svensk rustningsfinansiering våren 1655*, w: *Carl X Gustaf inför polska kriget. Kungamakt och statsfinanser 1655*, A. Stade (red.), Militärhistoriska Förlaget, Stockholm 1969, s. 1-141.

Miller Jon, *Hugo Grotius*, w: *The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Spring 2021 Edition)*, Edward N. Zalta (red.), <https://plato.stanford.edu/archives/spr2021/entries/grotius/> [dostęp: 25.05.2022].

Norberg Erik, *Krigets lön*, „Livrustkammaren. Journal of the Royal Armoury” 2007-2008.

Magnus Stenbock och Eva Oxenstierna. En brefväxling, t. 1, nr 291, C.M. Stenbock (red.), P. A. Norstedt & Söners Förlag, Stockholm 1913.

Olsen Björn, *W obronie rzeczy. Archeologia i ontologia przedmiotów*, Bożena Shallcross (tłum.), Instytut Badań Literackich PAN Wydawnictwo, Warszawa 2013.

Savoy Bénédicte, *Looting of Art: the Museum as a Place of Legitimation*, w: *War-Booty. A Common European Cultural Heritage*, Sofia Nestor (red.), Livrustkammaren, Stockholm 2009, s. 11-23.

Sudjic Deyan, *Język rzeczy. Dizajn i luksus, moda i sztuka. W jaki sposób przedmioty nas uwodzą?*, Adam Puchejda (tłum.), Wydawnictwo Karakter, Kraków 2013.

The Social Life of Things. Commodities in Cultural Perspective, Arjun Appadurai (red.), Cambridge University Press, New York 2017.

Tilden Freeman, *Interpretacja dziedzictwa*, Agnieszka Wilga (tłum.), Centrum Turystyki Kulturowej Trakt, Narodowy Instytut Dziedzictwa, Poznań-Warszawa 2019.

Trentmann Frank, *Empire of Things. How We Became a World of Consumers, from the 15th Century to the 21st*, Penguin Books, London 2017.

Vattel Emer de, *The Law of Nations; or, Principles of the Law of Nature*, T. & J. W. Johnson, Philadelphia 1844.

Wagner Katarzyna, *Szwedzkie zdobycze w Rzeczypospolitej. Zarys problematyki*, w: *„W hetmańskim trudzie”. Księga Pamiątkowa ku czci Profesora Jana Wimmera*, Zbigniew Hundert, Marek Wagner (red.), Wydawnictwo Napoleon V, Oświęcim 2017, s. 121-137.

dr Katarzyna Wagner

Doktor nauk humanistycznych, pracowniczka Wydziału Historii Uniwersytetu Warszawskiego. Członkini Rady Muzeum przy Muzeum Literatury im. Adama Mickiewicza i jury Konkursu na Wydarzenie Muzealne Roku Sybilla 2020–2021. Pełnomocniczka, a następnie zastępczyni dyrektora ds. naukowych Muzeum Narodowego w Warszawie (2018–2020), kustoszka w Muzeum Warszawy (2010–2018), kuratorka Gabinetu Rysunków Architektonicznych MW. Redaktorka naczelna rocznika „Almanach Warszawy” (do 2018). Laureatka nagród z zakresu muzealnictwa (Sybilla, Wierzba, Klio); k.wagner@uw.edu.pl.

Word count: 3333; **Tables:** –; **Figures:** –; **References:** 24

Received: 06.2022; **Accepted:** 06.2022; **Published:** 08.2022

DOI: 10.5604/01.3001.0015.9502

Copyright©: Some rights reserved: National Institute for Museums and Public Collections. Published by Index Copernicus Sp. z o.o.

This material is available under the Creative Commons – Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0). The full terms of this license are available on: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/legalcode>

Competing interests: Authors have declared that no competing interest exists.

Cite this article as: Wagner K.; ODPOWIEDZIALNOŚĆ ZA PRZESZŁOŚĆ? ŁUPY WOJENNE NA SZWEDZKICH EKSPOZYCIACH MUZEALNYCH. Muz., 2022(63): 106-111

Table of contents 2022: <https://muzealnictworocznik.com/issue/14332>